

פסיכותרפיה ואבחון מונחה ראיות, כיצד להחליף את המים מבלי לשפוך את התינוק

ד"ר יונתן הנדלזלץ
המכללה האקדמית ת"א-יפו
אוניברסיטת ת"א
jonathanh@013.net

יום עיון הסתדרות הפסיכולוגים
פסיכולוגיה נתמכת ראיות
המכללה האקדמית ת"א-יפו
21/10/2010

הקדמה

- המקום (או חוסר המקום) של הערכת אישיות בחייו של הפסיכולוג - או למה פסיכולוגים לא כל כך אוהבים אבחון?
- אבחון טוב הוא תמיד אבחון מונחה ראיות.

מהלך ההרצאה

- הערכת אישיות היא תהליך טיפולי
- התנאים שהופכים הערכת אישיות לעבודה מקצועית וטובה - מונחת ראיות.
- דוגמאות לשימוש במושגים דינמיים באופן שעומד בתנאים לעבודה מונחית ראיות.

הערכת אישיות היא תהליך טיפולי

- יש הפרדה מלאכותית ולא נכונה בין תחומי הטיפול והאבחון.
- בהערכת אישיות וטיפול פועלים אותם הכוחות- העברה והעברה נגדית- המפגש בין שני סובייקטים.
- הפגישה האבחונית היא בעלת השפעה רבה על האדם המגיע לאבחון, לא תמיד אנו נותנים את הדעת עד כמה.
- כאשר ניתן משוב (ותמיד צריך להינתן), הוא בעל ערך טיפולי רב, לטוב וגם לרע.

על ההבדל בין הערכת אישיות ואבחון

- בורנשטיין (2010) - אבחון קשור להבנת הפתולוגיה של האדם, הערכת אישיות קשורה להבנת האדם הסובל מהפתולוגיה.

מה מייחד את הפסיכולוגים?

- במה שונים הפסיכולוגים מיותר מ 35- בעלי מקצוע אחרים בתחום בריאות הנפש?
- פסיכולוגים משתמשים בחשיבה האבחונית התיאורטית והמעשית. מנסים לקשור בין תיאוריה למציאות.
- תהליך האבחון קשור באופן מהותי לטיפול- כיצד אנו יודעים אם הטיפול עובד?
- אפשר לעשות הערכת אישיות קלינית טיפולית שתעמוד בסטנדרטים מדעיים.

מהי המטרה של הערכת האישיות?

- מאבחון של פתולוגיות עפ"י ה DSM, להערכת אישיות על בסיס תיאוריות אישיות שנבחנות בצורה אמפירית.
- במקרה של התיאוריה הדינמית, אבחון לפי ה
- PDM- *The Psychodynamic Diagnostic Manual* (2006)
- הדגש הוא על מאפייניו של האדם ולא על הסימפטומים של הפתולוגיה.

מהי הערכת אישיות מונחת ראיות?

● מהם התנאים הנדרשים לביצוע הערכת אישיות מונחת ראיות?

● תהליך המתייחס להערכת אישיות באופן כללי, המבוסס על המודל של ד"ר שירה תיבון הנוגע למבחן רורשך-

● The Rorschach Psychoanalytic Science
(RPS; Tibon, 2010)

מהי הערכת אישיות מונחת ראיות

- 1. אופרציונליזציה של מושגים תיאורטיים
- בכדי לנסות ולתאר אישיות של אדם אנחנו משתמשים במושגים רבים כגון, כוחות אגו, ביטוי רגשי, בוחן מציאות וכו'.
- כדי להשתמש במושגים הללו בצורה טובה אנחנו צריכים להשתמש במבחן שלוקח את המושגים הללו ועושה להם אופרציונליזציה – בודק כיצד הם יתבטאו במציאות, איך מודדים אותם?

מהי הערכת אישיות מונחת ראיות

● 2. שימוש בכלים מתוקפים

● הדבר החשוב ביותר שכרוך בעבודה מונחת ראיות הוא לעבוד עם כלים שיש להם מהימנות כתנאי מקדים, ותוקף.

● עבודת הערכת האישיות הופכת לאחראית ומקצועית יותר, אך גם למשחררת יותר.

מהי הערכת אישיות מונחת ראיות

3. שימוש בנורמות עדכניות ותואמות גיל ורקע תרבותי

כדי שתהיה משמעות לתוצאה, צריך בסיס להשוות אליו. כדי להחליט שציון הוא גבוה צריך לדעת מהי הנורמה, כדי שציון בסולם יהיה פתולוגי, צריך לדעת מהו הנורמלי.

אנחנו זקוקים לנורמות כלליות וזקוקים בעיקר לנורמות רגישות לתרבויות השונות שיעזרו לנו לשים את התוצאות בהקשר התרבותי הנכון. אנו זקוקים גם לנורמות גילאיות שיאפשרו לנו להעריך התפתחות.

מהי הערכת אישיות מונחת ראיות

- 4. סטנדרטיזציה של כלים
- כדי שלתוצאות שמתקבלות תהיה משמעות יש להקפיד על מסגרת כללית, אחידה ומתאימה להעברה.

מהי הערכת אישיות מונחת ראיות

- 5. התאמת הכלים לנבדק ולא הנבדק לכלים
- כדי לבצע הערכת אישיות טובה אי אפשר להשתמש במערכת מבחנים אחת שמתאימה לכל בני האדם.
- יש להשתמש בכלים רחבים, שמאפשרים סריקה רחבה מפריזמות שונות, כגון הרורשך, MMPI, והווקסלר, ואז בהתאם לתוצאות המתקבלות להתאים את המבחנים הנדרשים הנוספים.

מהי הערכת אישיות מונחת ראיות

- 6. אינטגרציה טובה בין המבחנים
- א. בדיקת האופן בו ניגש הנבחן לסוללת המבחנים ולמבחנים הספציפיים.
- ב. היפותזות ראשוניות.
- ג. הוספה של מבחנים.
- ד. הערכה ושינוי של היפותזות ואינטגרציה.

ועכשיו לדוגמאות

- שני מושגים דינמיים שונים והאופן שבו ניתן למדוד אותם בצורה טובה...

שימוש ברורשך וציינון

● קיימת שיטה מקובלת פחות או יותר לציינון ה:
Comprehensive System של אקסנר.

● קיימים סולמות הבודקים בצורה אמפירית טובה מושגים
דינמיים:

● (MOA- Mutuality of Autonomy, Urist (1977

● EII2- Ego Impairment Index, Viglione, Perry &
(Meyer (2003

● ROD- Rorschach oral dependency (Masling,
(Rabie & Blondheim, 1967

מרخب המעבר (Winnicott, 1971)

● שלב ביניים בין מציאות ופנטזיה, המקום בו נמצאים המחשבה הסימבולית, החוויה התרבותית והמשחק.

● מרחב פרדוכסלי שנמצא בין אובייקטיביות לסובייקטיביות, בין הדומה והשונה, הידוע והלא ידוע, הפרטי והציבורי.

מרחב המעבר ופסיכופתולוגיה (Ogden,) (1986)

- 1. קוטב המציאות עלול להתמוטט אל עבר קוטב הפנטזיה, הפנטזיה נחוית בצורה קונקרטית כמציאות חיצונית, כמו בפסיכזה.
- 2. קוטב הפנטזיה עלול להתמוטט אל עבר קוטב המציאות. היכולת לדמיון נפגעת, והצבע והחיוניות נמחקים מהחוויה. מצב זה מתרחש במצבים אובססיביים קשים ובמחלות פסיכוסומטיות.
- 3. מתקיימת דיס אסוציאציה בין המציאות והפנטזיה כך שהן נחוות כמקבילות ומציאותיות באותה מידה. הפרעות דיס אסוציאטיביות, פטישיזם ופרברסיות מתבטאות בהתמוטטות כזו.
- 4. במקרים קשים, כמו במצבים אוטיסטיים, יש כישלון ליצור חיבור בין החוויה הפנימית והחיצונית, מציאות ופנטזיה לא נוצרות ולכן אין להם כל משמעות.

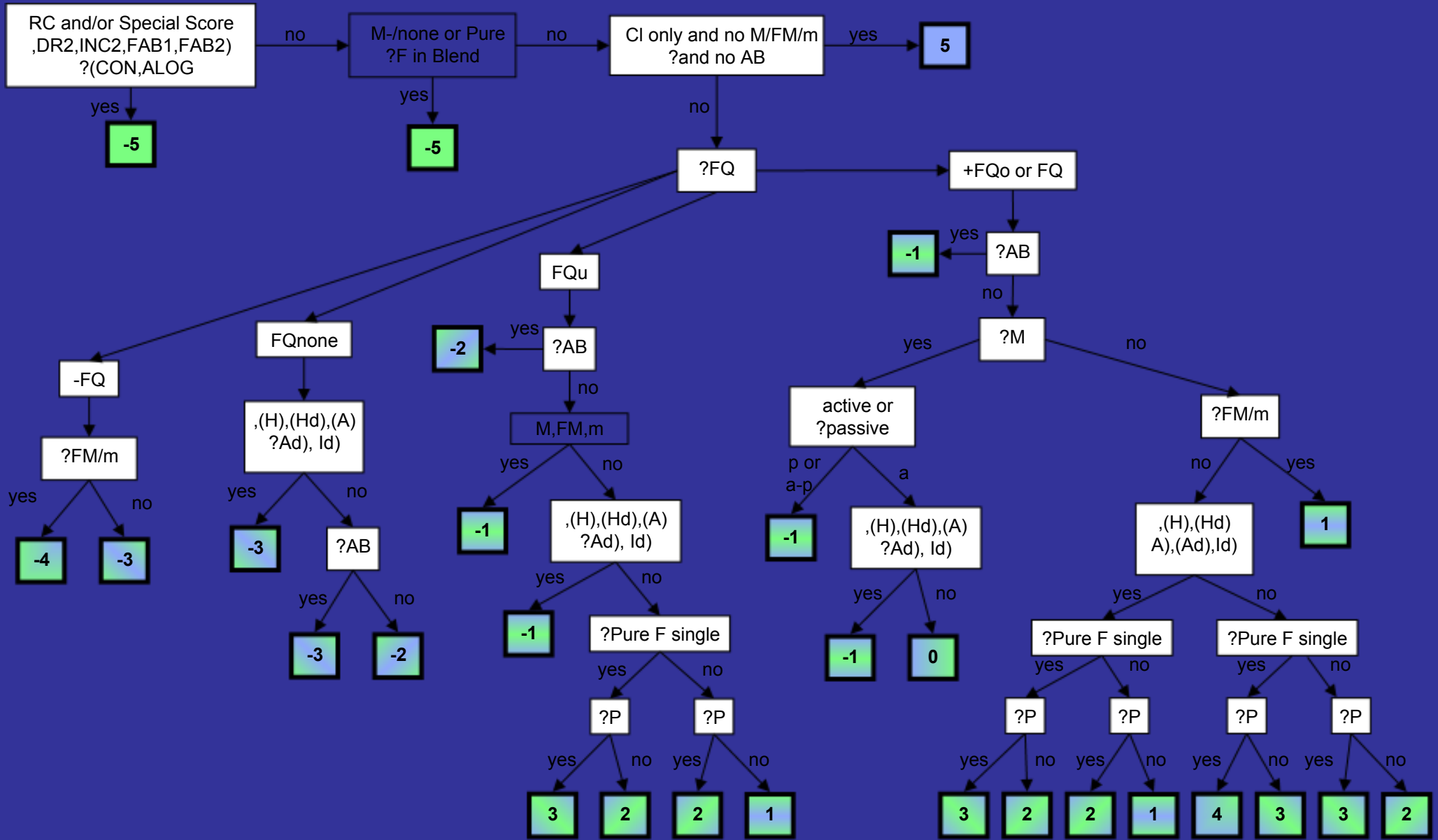
מדידת מרחב המעבר-

RFS -Reality Fantasy Scale

(Tibon, Handelzalts & Weinberger (2005

- שימוש במבחן שמזמין כניסה למרחב מעבר (רורשך).
- שימוש במערכת ציינון בעלת תוקף אמפירי.
- ציינון ברור באמצעות תרשים זרימה- כל תגובת רורשך מקבלת ציון בסולם הנע מ-5 המייצג הסתמכות נוקשה על הפנטזיה ל 5 המייצג הסתמכות קיצונית על המציאות.

Flow Chart of Scoring the Response-Level RFS

מדידת מרחב המעבר

RFS- Reality Fantasy Scale

● שני ציונים-

● **RFS-P** ממוצע ציוני כל התגובות בפרוטוקול המייצג את יכולתו של האדם לשמור על מרחב המעבר בין מציאות לפנטזיה. נמצא כי ציון זה נמוך בצורה מובהקת במקרים של התמוטטות קוטב המציאות (הספקטרום הפסיכוטי) או גבוה בצורה מובהקת בהתמוטטות קוטב הפנטזיה (הספקטרום הנורמוטי, חולים אלקסיתיימיים למשל).

● **RFS-S** סטיית התקן של הפרוטוקול המייצגת את התנודתיות של האדם בין קטבי המציאות והפנטזיה. ציון גבוה במדד זה משקף מצבים בהם המציאות והפנטזיה נחווים כשני מצבים מקבילים ולא קשורים- המצב הדיס אסוציאטיבי שאוגדן מתאר אותו.

● ניתן להשתמש בסולם בקלות באמצעות תוכנה שניתן להוריד

בחינם באתר www.rfscale.com

The RFS Software

((Tibon, R., & Suchowski, R., 2005

RFS - Reality Fantasy Scale

File Edit Tools Help

Responses

#	Response 1	Response 2	Response 3	Response 4	Response 5
---	------------	------------	------------	------------	------------

Add Responses

Card Number:

Response 1

Response 2

Response 3

Response 4

Response 5

Add Clear

Calculate

Calculate All

Calculate Row Number

Run

Summary

Mean RFS (RFS-P):

N:

RFS Standard Deviation (RFS-S):

Export

שימוש קליני ב RFS

● על ידי שימוש בתוכנת ה RFS מתוך ציוני ה CS הקיימים ניתן לקבל מידע על האופן בו האדם משתמש במרחב המעבר:

● האם יכול לתת תגובות מציאותיות אך גם תגובות מתוך עולמו הפנימי והפנטזיה? עד כמה המעברים בין הקטבים "חדים"?

● מתוך המידע הזה ניתן להסיק על יכולת המשחקיות שלו, היכולת שלו להפיק תועלת מטיפול, לתפקד בקשרים בינאישיים וכו'.

שימוש ב TAT

- השימוש במבחן ה TAT נעשה פעמים רבות בצורה אינטואיטיבית של ניתוח תוכן.
- יש הרבה ערך לניסיון הקליני, אך אפשר וצריך להוסיף לו שיטות ציינון בעלות תוקף שיהפכו את עבודת הניתוח למקיפה יותר.
- דוגמאות לשיטות:
  - (SCORES (Westen et al, 1991
  - סולם להערכת יחסי אובייקט וקוגניציה חברתית
  - (NEEDS (McClelland et al. 1989
  - סולם להערכת צרכים (כוח, שייכות, אהבה וכו')

שימוש ב TAT למדידת מנגנוני הגנה

- פרויד (1896) - ההגנה היא כוח נגד המכוון כנגד ביטוי של דחף. תפקידו של מנגנון ההגנה הוא לשמור על האדם מפני החרדה שתיווצר מההכרה המודעת בדחפים הללו.
- תפיסה זו הורחבה בהמשך כדי לכלול את השימוש בהגנות כתגובות למקורות לחץ חיצוניים וגם פנימיים ושמירה על הערך העצמי.

Defense Mechanism Ma

(Cramer (1991

● Cramer השתמשה בשלוש הגנות עיקריות-
הכחשה, השלכה והזדהות ובדקה אותן בהקשרים
שונים.

● היא השתמשה במבחן ה TAT ופיתחה שיטת
ציינון מהימנה ותקפה דיה בכדי למדוד את
ההגנות הללו.

● חשוב לציין שקיימות שיטות נוספות להערכת
הגנות (בהן שיטות של דיווח עצמי).

דוגמה- ציינון מנגנון הכחשה

- הכחשה מצוינת כאשר אחד או יותר מהתנאים הבאים מתמלאים:
- 1. השמטה של פרטים או דמויות חשובות מהכרטיס- הכינור בכרטיס 1.
- 2. תפיסה מוטעית- האדם מבחין בדמות או האובייקט אך מעוות אותה לחלוטין- הפיכת הכינור לספר בכרטיס 1.
- 3. היפוך- ההיפוך יכול להיות במובנים של תפיסה או במונחי הסיפור. הטוב הופך לרע או להיפך. בכרטיס 1- הילד הצליח מאוד בעבר ועכשיו הוא נכשל בנגינה.
- 4. שלילה- למרות שלעיתים מתייחסים אליה כהגנה נפרדת, מדובר פה בהצהרה שמנוסחת בלשון שלילה- "זה לא כינור" בכרטיס 1.
- 5. הכחשת המציאות- הנבדק מתייחס למה שקורה בסיפור כאילו הוא לא אמיתי- הילד רק חולם שהוא יכול לנגן בכינור בכרטיס 1.
- 6. הגברה מוגזמת של הטוב או הקטנה מוגזמת של הרע- הוא נכשל בנגינה אבל זה בכלל לא חשוב בכרטיס 1.
- 7. טוב, אופטימיות או גרנדיוזיות לא צפויה- הילד מנגן כמו שאף אחד לא יודע לנגן בכרטיס 1.

תמיכה מחקרית בתיאוריה לגבי הגנות מתוך השימוש ב DMM

- 1. מנגנוני הגנה הם תהליכים קוגניטיביים שפועלים מחוץ למודעות- ברגע שילדים מסוגלים להבין את השימוש בהגנה מבחינה קוגניטיבית, השימוש בה יורד. לדוג', כאשר הם מבינים מה זאת הכחשה, הם כבר כמעט ולא משתמשים בה. (Cramer & Brilliant, 2001).
- 2. מנגנוני הגנה מתפתחים באופן כרונולוגי- מחקרים רבים מראים כי הגנות שונות הופכות להיות דומיננטיות בגילאים שונים, בשנים הראשונות של החיים הכחשה דומיננטית, בילדות האמצעית השלכה דומיננטית ואילו הזדהות דומיננטית בגיל ההתבגרות (Cramer, 2009).

תמיכה מחקרית בתיאוריה לגבי הגנות מתוך השימוש ב DMM

- 3. שימוש טוב בהגנות בשלות קשור לתפקוד מוצלח בעוד שימוש לא טוב בהגנות פחות מפותחות קשור לתפקוד טוב פחות- שימוש בהגנות בשלות קשור לתפקוד טוב יותר ולתכונות אישיות חיוביות (Cramer, 2009).
- 4. תחת לחץ השימוש בהגנות גובר- זהו בעצם הלב של התיאוריה הדינמית בנוגע להגנות. קרמר מדגימה במחקר כיצד בתנאים של לחץ גובר השימוש בהגנות בכלל ובהגנות בשלות פחות בפרט (Cramer, 2009).

שימוש קליני ב DMM

- ציינון ה TAT לגבי שלושת ההגנות מהותי כאשר
אנו רוצים לדעת את רמת הארגון של האישיות
למשל.
- קיימים מחקרים המראים שככל שארגון האישיות
נמוך יותר, אנשים נוטים להשתמש במנגנונים
בשלים פחות (Hibbard et al., 2010).
- מידע על האופן בו האדם משתמש בהגנות,
מאפשר לשער את רמת התפקוד שלו במציאות.

סיכום

● מה ניסיתי להגיד?

● אין סיבה לא לאהוב דיאגנוסטיקה, זהו תהליך טיפולי משמעותי שמביא את כישוריו הטיפוליים של הפסיכולוג לידי ביטוי בצורה טובה ומשמעותית ביותר.

● אבחון מונחה ראיות הוא דבר חשוב, יצירתי ומאוד מעניין ליישום.

● הוא כן יותר קשה ומאתגר לביצוע....

סיכום

- מערכת המבחנים הנוכחית צריכה להשתנות- היא לא צריכה להיכחד.
- יש דרכים טובות מאוד לשלב בין פרספקטיבות שונות כדי לייצר סינתזה שתאפשר לנו כפסיכולוגים עבודה עם כלים טובים שמסוגלים לעמוד גם בסטנדרטים מחקרניים טובים אך גם לשקף את היכולת של המקצוע שלנו להיות אומנות של תיאור בני אדם בצורה מלאה והומניסטית.
- אין צורך למחוק את העבר כדי לשפר את העתיד